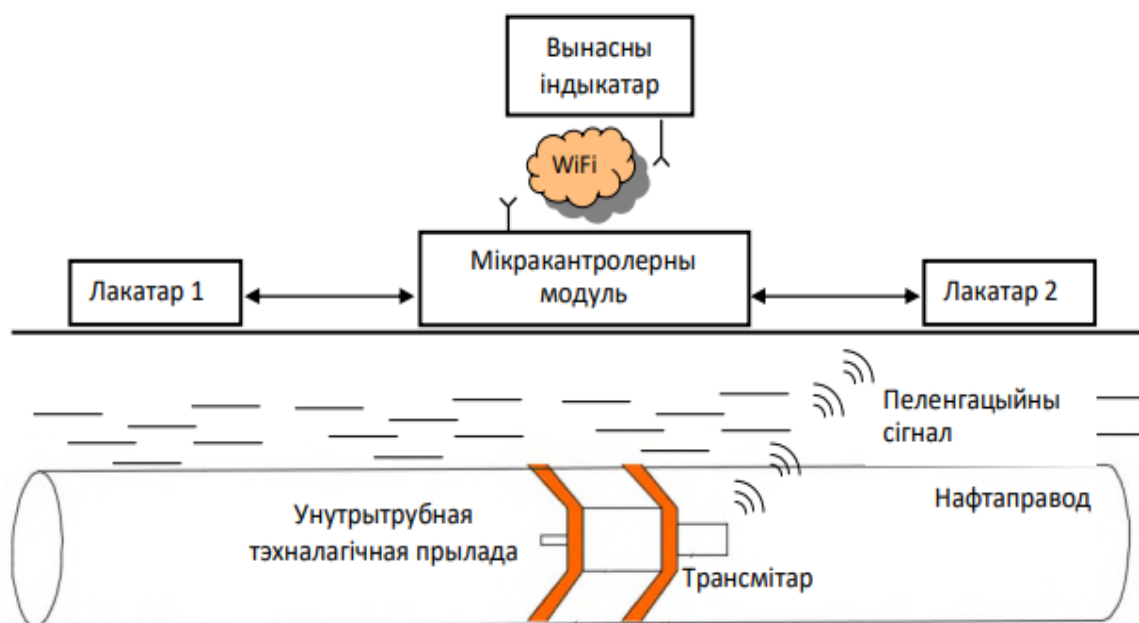

Ю. В. Крышнёў, В. В. Шчуплоў, С. М. Кухарэнка, Л. А. Захаранка,
А. Я. Запольскі, Ів. Іг. Сутарма, С. А. Пусеў
Гомельскі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт імя П. О. Сухога,
г. Гомель, Рэспубліка Беларусь

ПОШУКАВАЯ СІСТЭМА ДЛЯ ТЭХНАЛАГІЧНЫХ АБ'ЕКТАЎ НАФАПРАВОНАГА ТРАНСПОРТУ

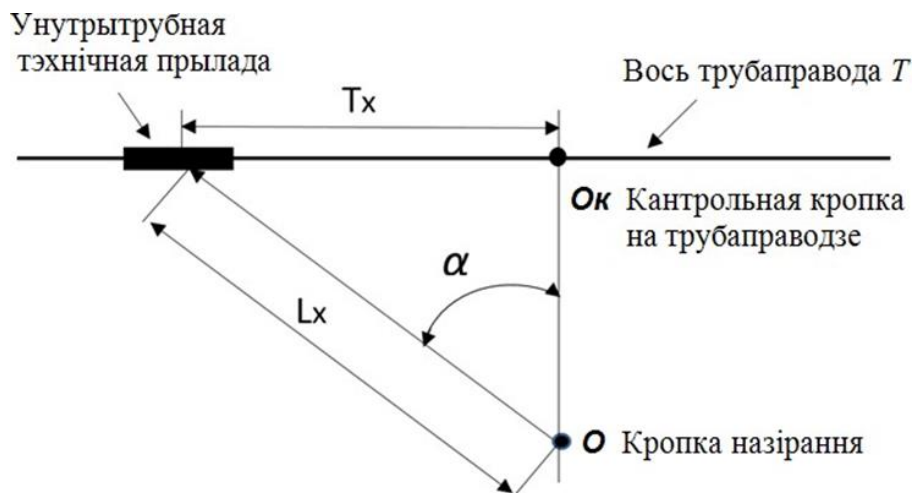
Прынцып дзеяння пошукавай сістэмы для ўнутрытрубных тэхналагічных прылад (УТП) нафтаправода прыведзены на малюнку 1. Пошукавая сістэма складаецца з двух падсістэм: 1) унутрытрубнай прылады (УП), якая мясцуецца непасрэдна на УТП і з дапамогай трансмітара выпраменьвае пеленгацыйны сігнал; 2) наземнай прылады (НП). Асаблівасцю наземнай прылады (НП) з'яўляецца наяўнасць двух ідэнтычных прыёмных модуляў (лакатораў), кожны з якіх канструктыўна рэалізаваны ў асобным корпусе. Лакатары бесперапынна прымаюць пеленгацыйны сігнал нізкай частаты (пераменны магнітны струмень) ад трансмітара ўнутрытрубнай прылады. Пасля маштабавання і фільтрацыі, сігналы паступаюць у мікракантролерны модуль НП. Апрацаваныя мікракантролерным модулем НП сігналы адлюстроўваюцца на мясцовым індыкатары і перадаюцца па бесправодным канале сувязі (WiFi) на вынасны індыкатар, рэалізаваны на базе планшэта альбо Android/iOS-прылады.

Малюнак 1 – Прынцып дзеяння пошукавай сістэмы
для ўнутрытрубных тэхналагічных прылад нафтаправода

Лакатары жорстка звязаны паміж сабой гарызантальнай апорнай штангай, унутры якой размяшчаюцца правадныя злучэнні (праваднікі для сілкавання і вымяральных ліній). Штанга з лакатарамі (магнітнымі антэнамі) пазіцыянуецца на паверхні глебы па-над верхняй утваральнай нафтаправода, уздоўж лініі меркаванага знаходжання ўнутрытрубнага аб'екта. Шляхам аналізу і апрацоўкі пеленгацыйных сігналаў, якія перадаюцца лакатарамі на прыёмнік-індыкатар, аператарам вызначаецца дакладнае месцазнаходжанне ўнутрытрубнай тэхналагічнай прылады.

Геаметрыя задачы пошуку ўнутрытрубных прылад нафтаправоднага транспарту паказана на малюнку 2.

Малюнак 2 – Геаметрыя задачы пошуку ўнутрытрубнай тэхнічнай прылады:
 L_x – адлегласць да УТП ад кропкі назірання O (месца размяшчэння магнітных антэн);
 α – вугал напрамку на УТП з пункту назірання O ;
 T_x – адлегласць да УТП па восі трубопровода T ад кантрольнай кропкі O_k

Наяўнасць двух прыёмных магнітных антэн (магнітапрыёмнікаў) дазваляе вырашыць задачу вызначэння месцазнаходжання УТП у трубопроводе, выкарыстоўваючы моначыпульсны метады пеленгацыі ў адной плоскасці [1, 2].

Пры гэтым вядомыя тры метады пеленгацыі: фазавы, амплітудны і сумарна-рознасны.

Фазавы метады ў выпадку вызначэння месцазнаходжання УТП не можа быць ажыццэўлены практычна, таму што на працоўных частотах (дыяпазон 10...30 Гц) дзве магнітныя антэны, разнесеныя ў прасторы на адлегласць L , значна меншую, чым даўжыня хвалі λ , практычна маюць аднолькавыя фазавыя дыяграмы.

Пры амплітуднай пеленгацыі ў моначыпульсных сістэмах для вызначэння вуглавой каардынаты напрамку на крыніцу сігнала фарміруюцца дзве перакрываючыя дыяграмы накіраванасці (ДН) антэн, разнесеныя на вугал $\pm\alpha_0$ адносна раўнасігнальнага напрамку (РСН). Амплітудны метады патрабуе роўнасці і стабільнасці каэфіцыентаў узмацнення каналаў, у адваротным выпадку зрушваецца нуль пеленгацыйнай характарыстыкі. Для памяншэння залежнасці пеленгацыйнай характарыстыкі ад узроўню сігнала выкарыстоўваюцца лагарыфмічныя ўзмацняльнікі [3].

Сумарна-рознасны амплітудны метады з'яўляецца найбольш дасканалым, таму што дазваляе выключыць уплыў амплітуды і фазы сігнала на стабільнасць пеленгацыйнай характарыстыкі і забяспечыць найбольшую дакладнасць вызначэння напрамку на крыніцу сігнала.

Прынцып фарміравання сумарна-рознасных каналаў тлумачыць малюнак 3.

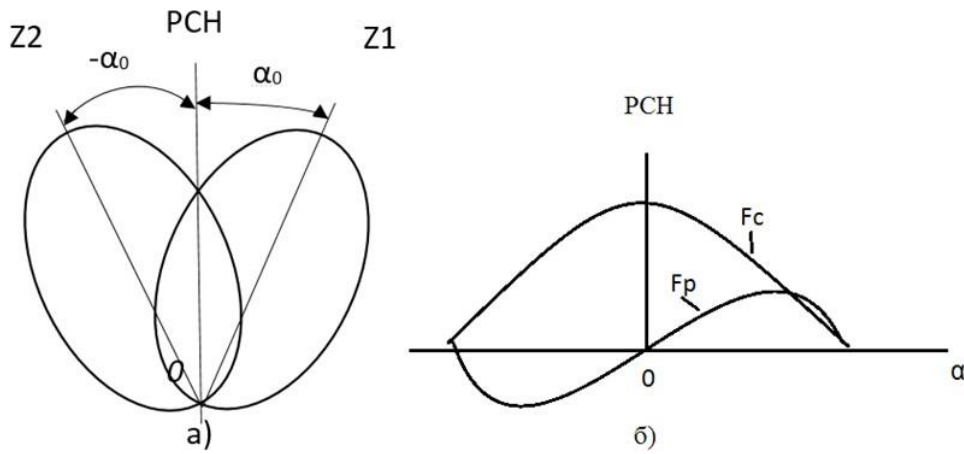
Прыёмныя антэны A_1 і A_2 з дыяграмамі накіраванасці ДН-1 і ДН-2 з максімумамі ў напрамку восей Z_1 і Z_2 адпаведна сіметрычна павярнутыя па вугле адносна раўнасігнальнага напрамку (РСН) на вугал $\pm\alpha_0$ (малюнак 3 (а)). Пры гэтым вугал паміж восямі Z_1 і Z_2 дыяграм накіраванасці ДН-1 і ДН-2 антэн роўны $2\alpha_0$.

Сігналы на выхадзе антэн вызначаюцца наступным чынам:

$$\begin{aligned} U_1(\alpha) &\sim kF(\alpha_0 + \alpha)\cos\omega t, \\ U_2(\alpha) &\sim kF(\alpha_0 - \alpha)\cos\omega t, \end{aligned} \quad (1)$$

дзе k – каэфіцыент прапарцыянальнасці, які ўключае амплітуду сігнала U_m і каэфіцыент перадачы антэн;

$F(\alpha_0 - \alpha)$, $F(\alpha_0 + \alpha)$ – дыяграмы накіраванасці антэн A_1 і A_2 .

Малюнок 3 – Принцип фармування сумарної і рознесної ДН

Сумарний канал фармується сумаруванням сигналу $U_1(\alpha)$ і $U_2(\alpha)$ з виходу антэн, а рознесний канал – рознесю гэтых жа сигналаў. Гэта эквівалентна фармуванню сумарнай $F_c(\alpha)$ і рознеснай $F_p(\alpha)$ дыяграм накіраванасцяў (малюнак 3(б)).

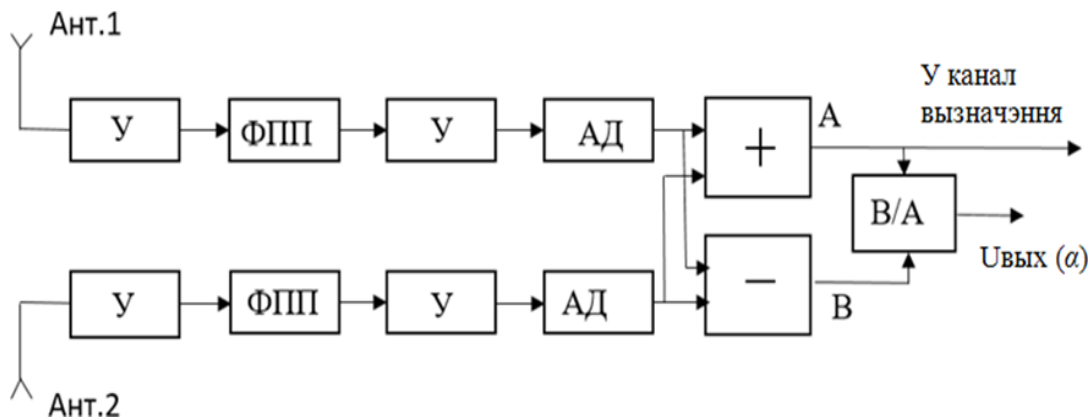
Пеленгацыйная характарыстыка пры сумарна-рознесным метадзе вызначаецца суадноснасцю:

$$U_{\text{вых}}(\alpha) = \frac{U_p(\alpha)}{U_c(\alpha)} \sim \frac{k_p F_p(\alpha)}{k_c F_c(\alpha)}, \quad (2)$$

і не залежыць ад узроўню сигналу, які прымаецца [4].

Атрымаць залежнасць $U_{\text{вых}}(\alpha)$, прапарцыйную суадноснасці сигналаў $U_p(\alpha)$ к $U_c(\alpha)$, можна чатырма спосабамі.

- 1) прамая рэалізацыя матэматычнай аперацыі дзялення сигналаў з выкарыстаннем спецыялізаваных мікрасхем;
- 2) выкарыстанне аўтаматычнага рэгулявання ўзмацнення (АРУ) па сумарным і рознесным каналах;
- 3) выкарыстанне фазавага дэтэктара і дзяленне выхаднога сигнала фазавага дэтэктара на квадрат сигнала сумарнага канала пасля амплітуднага дэтэктавання.
- 4) фармуванне сумарнага і рознеснага сигналаў пасля ўзмацнення і амплітуднага дэтэктавання сигналаў ад антэн з наступнай нарміроўкай рознеснага сигнала па сумарным сігнале (малюнак 4).

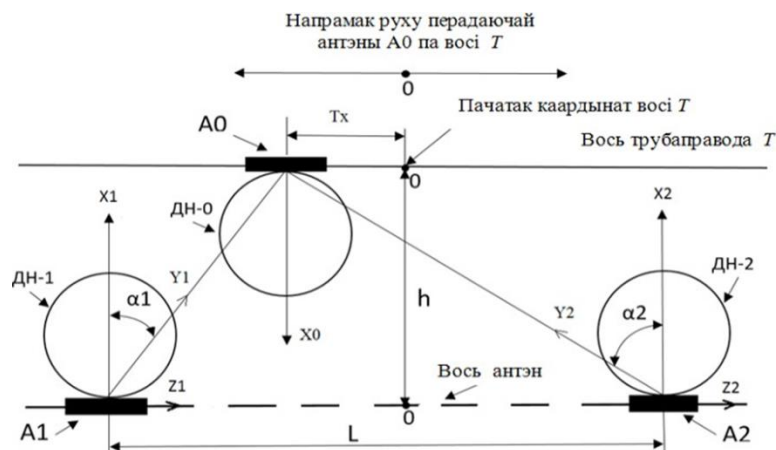
Малюнак 4 – Фармуванне пеленгу на відэачастаце: У – узмацняльнік; ФПП – фільтр палосна-прапускальны; АД – амплітудны дэтэктар; В/А – дзельнік

Пры ідэнтэчных прыёмных каналах ($k_1 = k_2 = k$), на выхадзе схемы дзялення атрымліваецца сігнал, прапарцыянальны вуглу α , які не залежыць ад узроўню сігналу і фазавых зрухаў у каналах:

$$U_{\text{вых}}(\alpha) = \frac{U_p(\alpha)}{U_c(\alpha)} = \frac{2kU_m F(\alpha_0)\mu\alpha}{2kU_m F(\alpha_0)} = \mu\alpha. \quad (3)$$

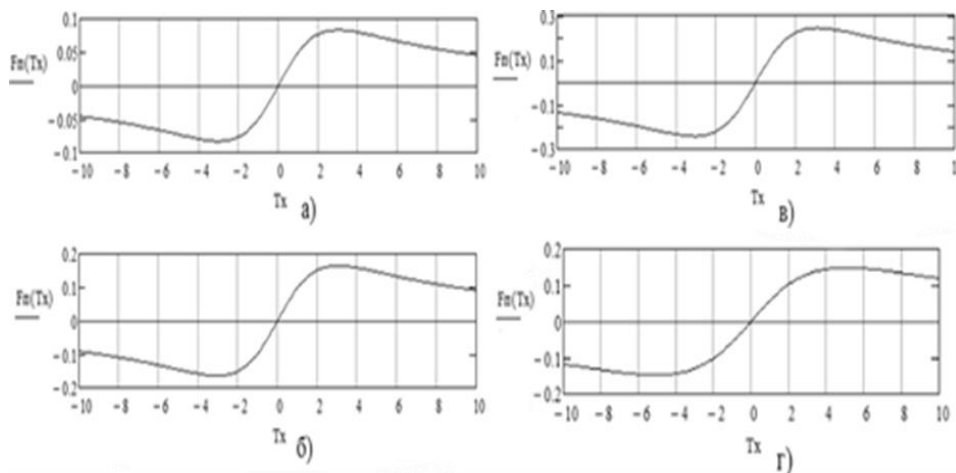
дзе μ – стромкасць працоўнага ўчастку рознаснай дыяграмы накіраванасці ў вобласці пеленгавання.

З дапамогай матэматычнага мадэлявання і эксперыментальнага даследавання, устаноўлена, што на практыцы неабходна арыентаваць антэны такім чынам, каб яны і меркаваная вось трубаправода ляжалі ў адной плоскасці (малюнак 5).

Малюнак 5 – Схема мадэлявання сумарна-рознаснага метаду пеленгацыі пры сувосевым размяшчэнні антэн ($\alpha_0 = 0$)

У гэтым выпадку пеленгацыйная характарыстыка будзе мець дастатковую стромкасць, незалежна ад вугла павароту антэннай сістэмы вакол сваёй восі. Аптымальнай адлегласцю паміж антэнамі (магнітапрыёмнікамі) пры сувосевым пазіцыянаванні антэн з'яўляецца L парадку 1 м, пры гэтым антэнная сістэма павінна быць максімальна набліжана да восі трубаправода (малюнак 6).

Малюнак 6 – Пеленгацыйная характарыстыка як функцыя T_x :
 а) $L = 0,5$ м, $h = 3$ м; б) $L = 1,0$ м, $h = 3$ м; в) $L = 1,5$ м, $h = 3$ м; г) $L = 1,5$ м, $h = 5$ м

Літаратура

1. Радиолокационные устройства / В. В. Васин [и др.]. – М.: Советское радио, 1970. – 680 с.
2. Родс, Д. Р. Введение в моноимпульсную радиолокацию / Д. Р. Родс. – М.: Советское радио, 1960. – 159 с.
3. Бакулев, П. А. Радиолокационные системы. Учебник для вузов / П. А. Бакулев. – М.: Радиотехника, 2004. – 320 с.
4. Сістэма дыстанцыйнага маніторынгу месцазнаходжання ўнутрытрубнага герметызатара для нафтаправоднага транспарту / Ю. В. Крышнёў [и др.] // Сборник материалов Белорусско-Китайского молодежного инновационного форума «Новые горизонты 2015», Минск, БНТУ, 26–27 ноября 2015 г. – 2015. – С. 211–212.

Ю. В. Крышнёў, А. Я. Запольскі, М. А. Рогаў, П. Д. Раманцоў, М. І. Гапоненка
Гомельскі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт імя П. О. Сухога,
г. Гомель, Рэспубліка Беларусь

АСАБЛІВАСЦІ ПРАЕКТАВАННЯ ЭЛЕКТРАХІМІЧНАЙ АБАРОНЫ ПАДЗЕМНЫХ МАГІСТРАЛЬНЫХ НАФАПРАВОДАЎ

Трубаправодны транспарт мае асаблівае значэнне для эканомікі Рэспублікі Беларусь, з'яўляючыся асновай для транспарціроўкі розных цяжкіх прадуктаў у розных агрэгатных фазах (нафта, нафтапрадукты, прыродны газ, гарачая вада). Пры яго працяглай эксплуатацыі адбываецца старэнне і парушэнне уласцівасцей, як непасрэдна металаканструкцыі, так і ахоўнага ізаляцыйнага пакрыцця. Усё гэта прыводзіць да рэзкага ўзрастання верагоднасці аварыйнай сітуацыі, што, у сваю чаргу, можа прывесці, як да буйных эканамічных страт, так і да экалагічных праблем.

У сувязі з гэтым абарона ад карозіі трубаправодаў мае асабліва актуальнае значэнне, па прычыне таго, што матэрыяльныя страты ад яе аказваюцца вельмі значнымі.

Відамі каразійнага ўздзеяння на вонкавую паверхню падземных сталёвых збудаванняў з'яўляюцца [1]:

- атмасферная карозія;
- карозія ў глебава-грунтавых водах і грунтах;
- біякарозія;
- карозія, выкліканая блукаючымі токамі (пераменнымі і пастаяннымі).

Для прадухілення такіх сітуацый праводзяць комплекс мерапрыемстваў, якія ўключаюць у сябе каразійны маніторынг і прымяненне сродкаў пасіўнай (ахоўныя пакрыцці) і актыўнай (катодная палярызацыя) антыкаразійнай абароны [1]. Пры гэтым для магістральных трубаправодаў класіфікацыя і патрабаванні да ахоўных пакрыццяў вызначаны ў [2].

Асяроддзе месцавання трубы ўяўляе сабой зямны грунт з рознай ступенню агрэсіўнага ўплыву, які паступова разбурае знешнюю паверхню трубы. У сувязі з гэтым вялікая ўвага надаецца як ўласцівасцям матэрыялаў канструкцыі, так і актыўным метадам абароны.

Для фарміравання ахоўнага патэнцыялу ў якасці тыповага рашэння выкарыстоўваюцца станцыі катоднай абароны (СКА). Сутнасць іх функцыянавання заключаецца ў фарміраванні адмоўнага патэнцыялу пастаяннага току аптымальнага, для дадзеных умоў, узроўню. Базавымі ў дадзеным дачыненні з'яўляюцца патрабаванні стандартаў [1, 2] па абароне падземных металічных збудаванняў ад карозіі. Пры гэтым магістральныя трубаправоды падлягаюць абавязковай электрахімічнай абароне незалежна ад умоў пракладкі. Ахоўныя патэнцыялы металазбудавання адносна насычанага медна-сульфатнага электрода параўнання складаюць ад 0,85 да 1,2 В [1].

Электрахімічная абарона павінна забяспечваць бесперапынную па часе катодную палярызацыю падземных металазбудаванняў на працягу ўсяго тэрміну іх эксплуатацыі [1].